

houden voor gevolg van een rijzen en dalen in ons genadeleven: voor den neerslag van onze zielsverhouding tot onzen God, of ook van de houding des Heeren tegenover ons.

Wie dat deed zou vergeten, dat er in ons zieleleven ook is wat we „stemming” noemen; en dat de wisseling in onze stemming waarlijk niet altoos afhankelijk is van ons dichter-by-God-zijn of ons verder-af-leven van Hem.

Ik kan daar hier niet veel van zeggen, en ons stemmingsleven is bovendien een zeer ontoegankelijk terrein vol van geheimenissen.

Maar dit moet er toch van gezegd, dat het, hoeveel ervan ook overigens voor ons een mysterie mag zijn, voor een goed deel beheerscht wordt door ons zenuwleven.

Bij ons allen wisselen de stemmingen somtijds even snel als onverklaarbaar, maar bij menschen met een gestoord zenuwleven is de afwisseling het sterkst en zijn de tegenstellingen het scherpst. Ze zijn zelden in evenwicht, en vallen gedurig plotseling van opgewonden vreugde in de kromste droefgeestigheid — zenuwspel, zooals we 't noemen. Maar voor wie er het slachtoffer van is een bitter lijden. Doch hij zou dit lijden nameloos verzwagen, als hij nu, gelijk ernstige lieden, gelijk ook menschen die God vrezen, zoo licht geneigd zijn te doen, achter dit spel een geestelijken achtergrond vermoede. We hebben daarin doorgaans te doen met zuiver natuurlijke factoren, die geen of althans geen rechtstreeksch verband houden met het genadeleven. Hier moet de arts, met name de psychiater, worden geraadpleegd.

V.

F.

OPVOEDING EN ONDERWIJS.

Dwergscholen.

III.

Het lange citaat, dat wij verleden week gaven uit de brochure-Smit, ontving sedert het uitkomen eenige nadere toelichting door een ingezonden stuk, van de hand van den schrijver, in „De Standaard” van Zaterdag 26 September.

Dr v. d. Vaart Smit schrijft daar aldus:

Hooggeachte Redactie,

Naar aanleiding van verschillende besprekingen der brochure „De toekomst der Lagere School”, welke voorzien van een „woord vooraf” van Zijne Excellentie H. Colijn in Juni j.l. verscheen, zou ik zeer gaarne op een enkel belangrijk onderdeel dezer besprekingen de aandacht willen vestigen.

In „De Heraut” van 12 Juli j.l. schrijft Prof. Dr. Grosheide, dat hij bezwaren heeft, om van de Overheid te vragen — „ik zeg niet de erkenning van het feit, dat er richtingen bestaan — maar wel het aanwijzen van richtingen. Dat zal haar ook nooit gelukken, er zijn grensgevallen, overgangen, enz.”

Hierbij sluit zich aan in „de Standaard” van 18 Juli j.l. de schrijver der „Groninger brieven” met de commentaar: „De ouders moeten in de stichting van een school vrij zijn en de Overheid zorgt alleen voor een rechtmatige verdeling van wat uit de Staatskas voor het onderwijs wordt uitgegeven”.

En in denzelfden geest schrijft de recensent van „De Rotterdammer” 16 Sept. j.l. zeggende: „Splitting van scholen van overheidswege is ongewenscht. De overheid is er niet om de godsdienstige richtingen te onderscheiden en aan te wijzen. Dat moet ons volk zelf doen: onze theologiseerende natie zou daar praktisch allerminst van gediend zijn. Bovendien is 't een vrijheidsbeperking die niet overeenkomstig ons principe is. Men moge de voortgaande splitsing betreuren, in ieder geval moet er ook ten deze vrijheid bestaan zooveel als maar mogelijk is.”

Hooggeachte Redactie, de eenstemmigheid dezer zich bij elkander aansluitende en overigens — het zij met dankbaarheid gezegd — zeer vriendelijk en waardeurend oordeelende recensenten — zou een fabel doen ontstaan, die niet anders dan fabel is.

Immers, van voorstellen, als men bij 't lezen dezer drie recensies in de brochure vermoeden zou, ben ik ook zelf en op dezelfde gronden, als bijv. de

laatsgenoemde recensent een tegenstander. Ook meen ik, dat, indien waarlijk de brochure voorstelde, wat op deze wijze vermoed zou worden, bezwaarlijk het „woord vooraf” van den leider der anti-revolutionaire partij er in verschenen zou zijn. En met Prof. Grosheide zeggen we vermoedelijk allen: „niet het aanwijzen van richtingen ligt op den weg der Overheid, alleen het erkennen van het feit, dat er richtingen zijn”. Inderdaad, zoo is het. Deze formulering van Prof. Grosheide drukt zeer juist en zeer zuiver uit, wat we niet en wat we wel willen. Niet aanwijzen van richtingen! Wel erkennen van 't feit dat er richtingen zijn! Juist op deze gedachten zijn de voorstellen in de brochure gebouwd.

En hoe 't dan komt, dat drie recensenten niettemin meenen, dat er in de brochure iets anders staat?

Waarschijnlijk heeft de (noodzakelijke) beknoptheid der brochure dit misverstaan in de hand gewerkt.

Moge ik dan nog kort preciseren, dat de voorstellen in de brochure op dit punt alleen bedoelen een „publiek erkennen van het feit, dat er richtingen zijn”, en dit nog zelfs op zeer beperkte wijze, namelijk alleen ten opzichte van de staatsfinanciering. 't Schoolprobleem heeft voor ons, anti-revolutionairen, immers tweemaal pool, eenzijdig de staatsfinanciering, die onmogelijk in staat is of zal zijn een onbeperkte splitsingszucht met met de volle 100 pCt. te honoreren; en anderzijds de vrijheid der ouders, die niet „gemaszregelt” worden mag, ook niet door eenigerlei nood van de schatkist. En de vraag is nu: hoe dat bij elkaar te brengen: beperkte financiën en onbeperkte vrijheid? En dat zonder dat het ééne aan het andere opgeofferd wordt! En in dit verband stelt dan de brochure voor, dat de Overheid bij de financiering zich beperkt tot een in hoofdzaak erkennen van drie hoofdrichtingen onder ons volk. Maar even sterk en met minstens evenveel nadruk stelt de brochure daarnaast den eisch, dat de vrijheid der ouders om scholen van hun richting te stichten, onbeperkt moet blijven. En dit laatste stellen we zelfs, gelijk de „Standaard” hoofdartikelen „om de vrijheid der school” dit deden, als het albeheerschende principe voorop. We zijn 't hierin met onze recensenten principieel en volkomen eens. Hoe 't een het ander vinden kan en vinden moet, werkt de brochure dan nader uit. 't Liep hier te wild, indien we dit wilden citeeren.

't Gaat dus in de brochure niet om eenigerlei beperking der vrijheid. Verre van dat! En in tegendeel! 't Gaat juist in de brochure om 't verdedigen en zo onmogelijk technisch fundeeren dier vrijheid. Want dit is zeker, dat wie de vrijheid der lagere school waarlijk wil, met volle kracht zich ook moet geven aan de andere zijde van 't probleem, de beperktheid der staatsfinanciën. Van de gezonde constructie der verhouding tusschen dit tweemaal, „onbeperkte vrijheid en „beperkte staatsfinanciën”, hangt niet alleen de staatskas, maar hangt ook de vrijheid af!

Met beleefden dank voor verleende plaatsruimte,

Hoogachtend, hooggeachte Redactie,

Uw dw. dr.

Dr. H. W. VAN DER VAART SMIT.

Zuid-Beyerland, 23 Sept. 1925.

Eigenaardig is het, dat het eerste bezwaar, dat we zouden noemen, hier door Dr v. d. V. S. wordt behandeld. Maar niemand zal o.i. kunnen zeggen, dat de zaak door dit ingezonden stuk helderder is geworden.

Immers Dr v. d. V. S. maakt onderscheid tusschen het erkennen van het feit, dat er richtingen zijn, en het aanwijzen van bepaalde richtingen.

Nu zegt hij „dat de voorstellen in de brochure op dit punt alleen bedoelen een „publiek erkennen van het feit, dat er richtingen zijn”, en dit nog zelfs „alleen op beperkte wijze, namelijk alleen ten opzichte van de staatsfinanciering”.

Het wil me voorkomen, dat, in het licht van wat Dr v. d. V. S. in zijn brochure schreef, we hier te doen hebben met een bedenkelijken vorm van optimisme. Immers de schrijver wil de over-

heid alleen maar laten erkennen, dat er(!) richtingen zijn. Nu zou ieder verwachten, dat dat „erkennen” dus daarin bestond, dat die overheid zeide: „er zijn vele richtingen, en ik moet nu in mijn wetgeving op die veelheid van richting rekenen”. Dat is erkenning van het feit, dat er richtingen zijn. Maar Dr v. d. V. S. doet heel anders.

Hij zegt: er zijn richtingen. Nu komt de Overheid en die erkent van die richtingen enkele hoofd-richtingen. Zij zegt: ik erken: de Neutrale, Rooms-Katholieke en Protestantische Christelijke richting.

Daarmee doet die Overheid evenwel wel degelijk het werk van iemand, die bepaalde richtingen aanwijst. Waar toch haalt die Overheid het recht vandaan om naast de Roomsche b.v. niet de Joodsche richting te noemen? En waarom zou die overheid — wanneer het protestantsch-christelijke volksdeel ongeveer 1/4 van het totaal is — ook niet van een socialistische richting mogen spreken?

Dat dit alles nu in het voorstel van Dr v. d. V. S. niet geschiedt, wijst er op, dat volgens zijn voorstel de Overheid wel degelijk zich stellen moet boven de richtingen om onder die richtingen te kiezen, naar een bepaald principe.

Dat blijkt ook hieruit: Dr v. d. V. S. zal wellicht zeggen: ja maar naar mijn inzicht en volgens mijn verdeelprincipe kan de overheid niet beter doen dan zóó. En dan zeggen we: juist — maar daarmee dringt u die overheid een bepaald verdeelings-principe op, waardoor en waarbij zich die overheid dus weer stelt boven de partijen en richtingen, en waarbij alzoo het toch weer gaat om het oordeel van de overheid over de richtingen.

Zoodra een Overheid sommige richtingen wel en andere niet erkent als gerechtigd tot het op haar kosten stichten van een school, stelt zij zich aan als oordeelster over de richtingen; wijst ze dus aan; oefent ze dus critiek; en doet ze alzoo iets, dat ze niet doen mag.

Maar zoo zal Dr v. d. V. S. zeggen: „ik wil de vrijheid der niet-aangewezen richtingen immers niet beperken. Die mogen ook scholen bouwen. Alleen... uit eigen beurs”.

Ja, maar primo heeft dat met de kwestie van het aanwijzen van bepaalde richtingen door de Overheid weinig te maken. Door die opmerking verandert de zaak waar het om gaat niets.

En secundo wordt hier wel heel precies gewezen op een onrecht, waarover we later hopen te schrijven.

Maar ter eerster instantie gaat het om de vraag of onze onderwijswetgeving dien kant uit moet, dat de Overheid bepaalde richtingen erkent (en andere niet erkent) voor het toekennen van het recht van gesubsidiëerde scholen-bouwen.

Dat — ofschoon ik het woord „erkennen” gebruikte in den vorigen zin — ik hier practisch te doen heb met „aanwijzen” behoeft o.i. geen betoog meer.

Maar in de practijk zullen de moeilijkheden nog erger worden.

Immers Dr v. d. V. S. spreekt over „de Protestantisch-Christelijke groep”. Die zal „scholen met den Bijbel” kunnen oprichten, die gesubsidiëerd worden (pag. 39, broch.). Maar wat is nu het adres van die prot.-chr. groep?

Stel u voor op een dorp is een afdeling van de Ver. voor Chr. Volksonderwijs, een afd. van het Schoolverband, en een vereeniging, die bedoelt in „deze verwarloosde streek” een Evangelisatieschool te stichten.

Welke vereeniging (afdeling) heeft dan recht op subsidie? Of moet dan op instigatie van de Overheid er fusie plaats vinden? Of moet men allen tesamen zich bij „christelijk-nationaal” voegen?

Hoe denkt de geleerde schrijver zich toch in

om zich terug te trekken in de stilte, en daar alleen te peinzen, of zich te verlustigen in de schoonheid der oude klassieke wereld, of in de zeldzaam rijke confessiones van een Augustinus en anderen uit verre tijden zich te verliezen.

Van zijn eigen rijkdom was hij zich niet bewust. Maar wie hem zocht en wiens geest aanraking zocht met den zijnen, keerde straks verrukt, soms verrukt over zooveel heerlijks en schoons, naar zijn woning terug. Welk een vriendelijke, nederige, beminnelijke man, een liefelijke avondster gelijk, te vriendeliker gloed, naarmate de schemering komt. Als het stil was om hem heen, hoe kon dan die zachte, zangerijstem u boeien en meeslepen soms!

Maar in het werkelijke, drukke, veel eischende leven, was hij niet bestand. Docent te zijn in den gangbaren zin van het woord, kon hij niet. En kon hij allerminst in een tijd als toen hij er toe geroepen werd. Zijn benoeming te Kampen is een feit geweest. Ook met het oog op deze benoeming is het dikwerf de vraag voor mij geweest, of een benoeming door een gansche Synode wijs mag worden geacht, en of dit hoogst moeilijke werk niet behoorde te berusten bij het Curatorium der School. Hoe dit zij, docent Steketee heeft zijn taak niet kunnen voortzetten naar het oordeel van de Synode te Zwolle, die door hare afgevaardigden, mannen die hem eerden en liefhadden, riep en breedvoerig met hem deze zaak besproken hebben, nadat dit vroeger reeds door het Curatorium was geschied.

Ik mag hier misschien wel de bescheiden opmerking maken, dat het niet aangaat dat mannen broeders die van de handelingen en overwegingen der Synode

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

De Afzetting van den Docent A. Steketee.

Als een donderslag klonk in onze studentenooren de mare: Steketee is afgezet. „Weggejaard”, zei een ander. „Ontbagen”, riep een derde. „Met eere en met wachtgeld”, stentorde een deftige domine, lid van de Synode. In ons studentenhart fluisterde het heel stil: „vermoord”.

De A. de Geus (Friesche Kerkb., 7 Mrt 1913).

I.

Velen zullen zich misschien nog herinneren, dat korten tijd nadat de Oud-Doctent Steketee de eeuwige rust was ingegaan, mijn broer, thans predikant te Buitenpost, en ik, zoons van zijn oudste zuster, uit zijn nagelaten geschriften van wijsgeerigen aard een bundel hebben samengelezen, die onder den titel „Beschouwingen van een Christen-denker” in 1914 het licht zag (J. H. Kok, Kampen). Hierin werd ook opgenomen een inleidend woord van Prof. Bavinck „ter gedachtenis” aan den man, die het eerst bij hem den zin voor filosofie had gewekt, en een levensbericht van mijn hand.

In dit stuk heb ik o.m. medegedeeld, op welke wijze de Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk van 1882 aan zijn werkzaamheid als docent aan de Theologische School een ontijdig einde gemaakt heeft. Na een geheime zitting, waarvan alle praediviseerende leden waren uitgesloten, heeft het Moderamen den niets kwaads vermoedenden man overvallen met de beschuldiging, dat hij niet doceeren kon. Hij kon dit niet toegeven, maar

ziende, dat men à tout prix van hem af wou, heeft hij ten slotte gezegd, dat men hem dan maar zijn ontslag moest geven om redenen van gezondheid, zooals dan ook geschied is. In de Handelingen werd van het gebeurde een voorstelling gegeven, met de waarheid in strijd, maar een verklaring van hem, dat hij niet instemde met hetgeen daarin op zijn naam gesteld was, werd door de Redactie van „De Bazuin” geweigerd; het was haar door het Moderamen der Synode verboden. Toen heeft hij nog een protest geschreven, maar „om de kerk te sparen” heeft hij dit nooit het licht doen zien.

Deze mededeelingen, die ik hier slechts in het kort weergeef, trokken in breedten kring de aandacht en wekten veler verontwaardiging. Het doen der Synode werd in onze kerkelijke bladen zoo goed als algemeen veroordeeld. Niet echter in de „Gereformeerde Kerkbode van 's-Gravenhage”: in het nummer van 8 Maart 1914 verscheen een stuk van de hand van De Van der Linden, waarin het verdedigd werd. Ofschoon dus al van ouds datum, laten wij het, voor zoover het hier ter zake doet, onverkort volgen, omdat het dit stuk is, dat Prof. Bouwman, evenals reeds vroeger in „De Bazuin”, zoo ook onlangs weer in zijn werke over de geschiedenis der Theologische School aangehaald heeft, blijkbaar met de bedoeling om aangaande de Synode van '82 een andere voorstelling te wekken dan b.v. door mij gegeven is.

Slechts kort, een tiental jaren heeft hij aan de Theologische School zijn krachten gewijd. Een fijne, diepende geest, allermint berekend om met de ruwe werkelijkheid van 't leven in aanraking te komen. Schuw ontvlood hij alle dronke, alle rumoer,

de practijk moet komen dus „protestantsch nationaal” dat dan ge-dorp als „geen subs- ook aan e- die alleen eerste dorp Hervormde volgens O- woord ont- tantsch-chr- Of indie- op welke- die de ontvangen.” En waar- heid het re- We noer- doen zien- de brochure van het „tingen do- gronden tische r- onmogelijk- Maar hic- Inzonder- onderwijs- Vooral d- telijk” ond- Daarover-

„Als God s- De chris- reeds eerd- vrij snel te- met een n- Paula’). D- auteurschap- boek doen- die recht- christelijke- in deze ru- in z’n op- altijd gev- structuur; wetenschap- rige of soc- dingen beh- schen gel- werp is. E- dit bewijze- Een beg- Wout van- worden en- stad, waar- komt in aa- Guus van- den de jor- in allerlei- en daarmee- Guus maak- blijft houde- gegoeden l- hem heeft- zij, de me- schijnt nog- moeder en-

niets wete- over doen- kunnen w- Wel wil i- smart gev- gedachten- zijn koste- anders ge- eenzamer. Men beho- om te zien, sprake is, in gewijzigd beschuldigin- diging, die van zijn zie- erend heeft- nog verder- zijn benoeem- twijfel zeer, voeringen, d- gehouden, c- op de Theo- Kunst voor- bewijs voor- wel één va- hebben; ver- later hun- hem ontvang- jids, in he- kunnen toev- verschijnen.

1) E. J. B.

dat er (1) rich-
u, dat dat „er-
verheid zeide:
u in mijn wet-
rekenen". Dat
richtingen zijn
ers.

Nu komt de
richtingen en-
ik erken: de
Protestantsch.

el wel degelijk
richtingen aan-
het recht van
niét de Jood.
u zou die over-
ristelijke volks-
— ook niet van
spreken?

van Dr v. d.
at volgens zijn
ch stellen moet
chtingen te kie-

S. zal wellicht
ht en volgens
heid niet beter
juist — maar
bepaald ver-
naarbij zich die
artijen en rich-
weer gaat om
de richtingen.
richtingen wel
igd tot het op
d, stelt zij zich
ingen; wijst ze
doet ze alzo

eggen: „ik wil
afingen immers
holen bouwen.

e kwestie van
ingen door de
die opmerking
n gaat niets
recies geweest
later hopen te

et om de vraag
kant uit moet
gen erkent (en
ennen van het
uwen.

„erkennen" ge-
hier praktisch
hoeft o.i. geen

seilijkheden nog

ver „de Protes-
l „scholen met
gesubsidiëerd
is nu het adres

deeling van de
afd. van Gief.
die bedoelt in
Evangelisatie

ft dan recht op
gatie van de
? Of moet men
nationaal" voe

r zich toch is

t, en daar allen
in de schoon-
in de zeldzaam-
nus en anderen

ich niet bewust
aanraking recht
st, soms verrukt
naar zijn woning
ige, heminnelijke
te vriendelijker
mt. Als het stil
zachte, zangerige

veel oischende
t te zijn in den
niet. En kon hij
hij er toe ge-
pen is een fout
te benoeming
teest, of een be-
wijs mag wor-
stijlkje werk me-
rium der School.
t zijn taak niet
van de Synode
rdigden, mannen
en breedvoert
bben, nadat dit
u was geschied.
schieden opmer-
mannen broeders
agen der Synode

de practijk zijn voorstel? Immers de schoolstich-
ting moet van onderaf opkomen, uit het leven
komen dus; en dat leven kent niet de grootheid
„protestantsch-christelijk" onderwijs. „Christelijk-
nationaal" komt er 't dichtst bij. Maar wanneer
dat dan gesubsidiëerd wordt, kan dan b.v. in een
dorp als Gorssel waar alleen Chr. Volksond. is,
geen subsidie worden gegeven? Zoo ja, dan dus
ook aan een school van Ger. Schoolverband, waar
die alleen voorkomt? En mogen dan later in het
eerste dorp een Gereformeerde en in 't laatste een
Hervormde school geen subsidie hebben? Zoodat
volgens Overheidsregeling er een nieuw spreek-
woord ontstaat: „wie eerst komt, eerst 't protes-
tantsch-christelijke meel maalt?"

Of indien alleen „Chr. Nationaal" erkend wordt,
op welken grond kan dan b.v. de school in Gorssel,
die de eenige christelijke daár is, geen subsidie
ontvangen?

En waarom heeft in dergelijke gevallen de Over-
heid het recht „christelijk-nationaal" aan te wijzen?

We noemen slechts enkele voorbeelden, om te
doen zien, hoe we, met alle waardeering voor
de brochure van Dr v. d. V. S., toch de gedachte
van het „erkennen" (lees „aanwijzen") van rich-
tingen door de Overheid, op theoretische
gronden niet kunnen aanvaarden, en om prac-
tische redenen, op zijn zachtst gezegd, vrijwel
onmogelijk achten.

Maar hier is meer.
Inzonderheid wordt hier de historie van ons
onderwijs zeer krachtig geweld aangedaan.

Voor al de historie van ons „protestantsch-chris-
telijk" onderwijs.

Daarover in een volgend artikel.

J. WATERINK.

LITERATUUR EN KUNST.

„Als God spreekt".

De christelijke romanliteratuur, die, naar we
reeds eerder opmerkten, in den laatsten tijd in
vrij snel tempo zich ontwikkelt, is wederom verrijkt
met een nieuwe proeve, „Als God spreekt" door
Paula¹⁾. De al te bescheiden aanwijzing van het
auteurschap moge niet aanstonds aan een literair
boek doen denken, het heeft toch eigenschappen,
die recht geven op een rangschikking onder de
christelijke romankunst en voor ons aanleiding zijn
in deze rubriek van ons blad er over te spreken.

In z'n opzet doet dit verhaal denken aan de nog
altijd gewilde romans van zekere intellectuele
structuur; boeken, die een min of meer populair-
wetenschappelijke ondergrond hebben en wijsgeer-
ige of sociologische denkbeelden in romanverhou-
dingen behandelen, waarbij dan de worsteling tus-
schen geloof en wetenschap 't eigenlijke onder-
werp is. Een kort overzicht van den inhoud moge
dit bewijzen.

Een begaafde jongen van eenvoudige afkomst,
Wout van Dalen, gaat studeeren. Hij wil zendeling
worden en bezoekt het gymnasium in een naburige
stad, waar hij inwoont bij een onderwijzer. Hij
komt in aanraking met een zacht, geloovig meisje,
Guus van Rhoden, en al spoedig ontwaakt bij beiden
de jonge liefde. Student geworden, raakt hij
in allerlei theorieën verward, die hem zijn geloof
en daarmee ook zijn liefde doen verliezen: want
Guus maakt zich van hem los, ofschoon ze van hem
blijft houden. Hij ontmoet dan een jongedame van
gegoeden huize, die weldra zulk een invloed op
hem heeft, dat hij van studie verandert en, als
zij, de medicijnen-studie verkiest. Een oogenblik
schijnt nog een keer ten goede te komen, als Wouts'
moeder ernstig ziek wordt en hij tot nadenken

¹⁾ E. J. Bosch, Uitgeverij, Baarn.

niets weten, verkeerde en harde oordeelvellingen hier-
over doen hooren. Wij zouden hen in 't aangezicht
kunnen weerspreken, wat echter niet in ons opkomt.
Wel wil ik zeggen, dat wij met onzen broeder diepe
smart gevoelden. En had hij kunnen ingaan in de
gedachten en wenschen zijner broederen, het zou
zijn kostelijk en rijk, hoezeer eenzaam leven, zoo
anders gemaakt hebben. Nu werd het, helaas! al
eenzamer.

Men behoeft dit stuk niet eens aandachtig te lezen
om te zien, dat hier van bewijzen of weerleggen geen
sprake is, doch dat er alleen in wordt geponoerd.
In gewijzigden vorm wordt hier eenvoudig de oude
beschuldiging van het Moderamen herhaald, een beschul-
diging, die Steketee heeft gegriefd tot in het diepst
van zijn ziel en die hij, blijkens zijn Protest, als ont-
eend heeft afgewezen. Maar De Van der Linden gaat
nog verder: hij had zelfs nooit benoemd moeten zijn,
zijn benoeming te Kampen is een fout geweest. Ik be-
wijfel zeer, of men er in slagen zou uit de beide rede-
voeringen, door hem als Rector der Theologische School
gehouden, over „De Studie van Plato, met het oog
op de Theologische vorming" en „De Betekenis der
Kunst voor den toekomstigen Evangeliedienaar", eenig
bewijs voor die krasse uitspraak te putten. Ook, of er
wel één van zijn leerlingen haar zou onderschreven
hebben: verscheidenen hunner toch hebben nog jaren
later hun erkentelijkheid uitgesproken voor het van
hem ontvangen onderwijs. Aan de getuigenissen hunner-
zijds, in het Levensbericht vermeld, zouden we nog
kunnen toevoegen dat van Ds Landwehr, die bij het
verschijnen der „Beschouwingen" schreef: „Wij hebben

wordt gebracht, maar als de zieke herstelt, is ook
spoedig die rimpeling voorbij. Ada, z'n medestude-
ent, dringt zich steeds meer bij hem in en na
eenigen tijd besluiten ze in vrije liefde voortaan
te leven. Guus maakt deze ontwikkeling geheel mee
en lijdt onder de worsteling tusschen haargeloof en
haar nimmer uitgebluschte liefde. Maar als uit de
vrije liefdesverhouding aan Wout een dochtertje
geboren wordt en hij besluit, met het oog op de
toekomst, te trouwen, trekt Guus zich geheel terug.
De ideënwelt van Wout en Ada kan de hare
niet zijn. Ada wordt ziek. Ze moet naar Davos.
Als haar ziekte verergert en de doodsgedachte gaat
benauwen, komt ze tot andere gedachten, vooral
door de nawerking van gesprekken met Wouts'
moeder. De zware lijdensweg, dien de jonge echt-
genooten in den vreemde doormaken moeten, brengt
ten slotte beiden tot het geloof, maar kort daarna
sterft Ada. Wout keert na eenige jaren terug naar
het vaderland, waar hij zich vestigt als arts. Weer
ontmoet hij Guus (aan wie zich zijn dochtertje,
na den dood van Ada door z'n moeder opgevoed,
sterk heeft gehecht) en zij wordt zijn tweede vrouw.
God heeft in zijn leven gesproken en hij heeft
Gods stem verstaan.

In dezen gang van het verhaal nu wordt de
worsteling tusschen geloof en wetenschap getee-
kend. Ds J. J. Knap, die het boek met een „woord
voora" heeft ingeleid, beschrijft haar, kort en dui-
delijk aldus: „In de fijn-besmaakte Guus... staat
het schuchtere en toch zoo sterke geloof als
't ware gepersonifieerd voor de aandacht van den
lezer. De mooie, wuile, speelsche, studeerende Ada
verschijnt daarentegen als de belichaming van de
lachende, boeiende en wetenschappelijk ontwikkel-
de Wereld. Tusschen deze twee polen wordt de
begaafde hoofdfiguur als de incarnatie van het
ontwaakte intellect met zijn harteloze logica
heen en weer geslingerd. De kundige jongeman
raakt onder de bekoring der Wereld... (maar)
aan het slot van het boek buigt het hooge Intel-
lect het denkende hoofd voor den Christus, de
kracht en de wijsheid Gods".

In deze woorden van Ds Knap is de achtergrond
van het boek precies weergegeven. En daarmee is
tegelijk ook de betekenis ervan aangeduid. Er
ligt een gedachte in dit verhaal, die inderdaad
stof is voor een christelijken roman en geheel past
in de sfeer der christelijke kunst.

Uit die overweging dan ook is er, meen ik, recht,
om dit boek te rekenen tot de romanliteratuur,
te meer, waar het in z'n zielkundig ontleiden, z'n
beschrijving en styleering eigenschappen ontwik-
kelt, die op een qualificatie als literair aanspraak
maken.

Maar — in zijn samenstelling blijft het toch be-
neden de spanning van het onderwerp. Het gewel-
dige conflict wordt wel gezien, goed gezien zelfs
en ook goed gesteld, maar in de oplossing ligt toch
een te groote gemakzucht, dan dat ze geheel
bevredigen zou. De dalende lijn in het eerste ge-
deelte van 't verhaal is ongemeen sterker dan de
stijgende lijn aan het slot; daar is te veel buiging
in naar een „goed" einde. Bij minder gelukkigen
afloop zou de kracht van het geheel zeker niet
minder sterk geweest zijn, en de diepere gedachte,
die achtergrond is van het verhaal, veel intensiever
voor het zielsbesef der lezers gekomen zijn. De iet-
wat geforceerde wendingen, om tot het bekronende
einde te komen, waren volstrekt niet noodig, en
doen schade aan de literaire betekenis van het
boek. En nu „presenteert het zich" naar Ds Knap
zegt in de inleiding, wel „minder als een literair
kunstgewrocht, dan wel als de beschrijving van een
stuk tintelend leven", dat ontleent toch aan deze
opmerking haar kracht niet. Want niet slechts
mogen aan een verhaal, dat beschrijving wil geven
„van een stuk tintelend leven" door dien opzet

bij het lezen nog eens genoten van het kostelijke onder-
wijs van een oud-leermeester, die bezielen kon, hoe
bescheiden hij ook in zijn optreden was" („Gerel. Kerk-
bode van Rotterdam", 4 April 1914).

Maar eens aangenomen voor een oogenblik, dat zijn
benoeming een fout geweest is, wat doet dat er toe?
Het gaat er niet om, of de Synode van 1872, maar
of die van 1882 een fout heeft begaan. Het gaat er ook
niet om, of de mannen, die met hem spreken moesten,
hem eerden en liefhadden, maar hoe zij en de Synode
hem hebben behandeld. En dat zij „rijp en breedvoorig
met hem deze zaak besproken hebben, nadat dit reeds
vroeger door het Curatorium was geschied", betwist
ik ten stelligste. Het is 'waar, dat een commissie uit
de Curatoren hem bezocht heeft, maar deze heeft niet
zoo duidelijk gesproken, dat hij het begreep; er is
geen twijfel aan, of eerst in het onderhoud met de
hoeren van het Moderamen is hem duidelijk geworden
wat men met hem voor had.¹⁾ En meent Ds Van der
Linden, die er niet bij tegenwoordig is geweest, dat
dezen „rijp en breedvoorig" met hem gesproken hebben,
dan kan ik daar het verslag tegenover plaatsen, dat hij
zelf in zijn Protest, dat als bijlage aan dit artikel zal
worden toegevoegd, van dat onderhoud gegeven heeft.

Tegenover degenen, die het doen der Synode veroor-
deelen, neemt Ds Van der Linden zelfs een dreigenden
toon aan: hij zou „hen in 't aangezicht kunnen weer-
spreken". Dit komt echter niet in hem op, maar hij be-
paalt er zich toe een duidelijke aanwijzing te geven,
waar de oorzaak van Steketee's levenstragiek gezocht
moet worden: in hem zelf. Had hij maar kunnen
ingaan in de gedachten en wenschen zijner broederen!
Waarom dit onmogelijk was, hoop ik nog in ander

literaire eischen worden gesteld, maar ook heeft
dit boek eigenschappen genoeg, zooals we al zeiden,
om als een product van 'literatuur beschouwd te
mogen worden.

Nu zeg ik dit alles niet uit zucht tot critiek.
Veeler wil ik m'n waardeering uitspreken voor
wat dit boek geeft en tot waardeering opwekken.
Het is niet alleen „geschikte lectuur", maar onge-
twijfeld kan het voor jonge menschen, jonge stu-
deerenden vooral, van betekenis zijn. Ik maak
deze opmerking, omdat ik meen, dat deze roman
een belofte inhoudt, een belofte van verrijking der
christelijke kunst bij meerder werk van deze Schrijf-
ster. Bij dankbare erkenning van wat we aan chris-
telijke romankunst reeds bezitten, blijven we toch
de behoefte gevoelen aan christelijke romans, die
christelijk zijn én artistiek. Blijkens dit boek is
„Paula" een Schrijfster, van wie we in dit opzicht
iets verwachten kunnen. (Ze trede echter te voor-
schijn van achter dezen naam-zonder-houvast; voor
den verderen ophou der christelijke kunst hebben
we noodig, dat we elkaar kennen en kunnen vinden).
Maar dan moet ze bij een behandelen van zoo
moeilijke en belangrijke verhoudingen als in dit
boek, niet een onderwerp kiezen, dat ligt binnen
de sfeer der christelijke kunst en alszoodanig van
zeer diepe betekenis is, en bij de bewerking
zich tevreden stellen met het geven van een „be-
schrijving" zonder meer. Ook eenvoudige christelijke
verhalen hebben we noodig, maar dan dienen ze
ook in de stofkeuze eenvoudig te zijn. Dit onder-
werp is, om z'n psychologische en aesthetische
waarden, een onderwerp voor de christelijk lite-
raire kunst en dat stelt hogere eischen. De
Schrijfster kan aan die eischen voldoen — ik her-
haal het, dat dit boek daarvan de blijken geeft —
en we doen haar dus geen onrecht, als we te
dien aanzien met dezen roman ons niet bevredigd
verklaren. Ter vermindering van verkeerde conclusie
zij er echter met nadruk nog eens op gewezen:
als proeve van christelijke lectuur heeft dit boek
alle recht op waardeering.

Verzenbundels.

Bij de samenstelling van een verzenbundel kan
men zich door tweeërlei overweging laten leiden.
Men kan zich ten doel stellen verzen te verzamelen,
om den lezer, in uren van met zichzelf alleen
zijn te doen genieten van de schoonheid der poëzie,
men kan ook streven naar een samenlezen van
gedichten, die in 't bijzonder geschikt zijn om te
worden voorgedragen. Naarmate men tot een van
deze verschillende oogmerken zich richt, zal men
ook bij de keuze van de te bundelen verzen moeten
te werk gaan. Het verschillende doel brengt niter-
aard ook verschillende eischen mee, zoodat de
eene verzenbundel den anderen volstrekt niet over-
bodig behoeft te maken.

Vandaar dat het mogelijk was, dat kortelings bij
denzelfden Uitgever²⁾ twee verzenbundels versche-
nen: „Stille Stemmen", door P. J. Ris-
seuw, en Nieuwe Voordrachten door
Arie Post.

De eerste bundel draagt wel tot ondertitel „ten
dienste van het reciteeren", maar blijkens de keuze
der verzen en ook blijkens de „Inleiding", heeft
de verzamelaar toch ook gedacht aan hen, die
in uren van rust willen luisteren „naar de stille
stemmen van hen, die konden en mochten zingen
van het leven". En dan heeft hij, naast poëzie van
ouderen als Geerten Gossaert, Jacq. v. d. Waals
en J. M. Westerbrink — Wirtz ook en vooral gedich-
ten samengelezen van jongere christelijke dichters,
J. A. Rispen, W. A. P. Smit, Geraert van Suyle-
steyn, D. A. Vorster, Laura Olivier. Daardoor heeft
z'n bloemlezing iets van jonge frischheid en brengt
ze ook iets anders dan het algemeen bekende.

²⁾ Uitg. van J. A. Reesink — Velp, Arnhem.

verband uiteen te zetten. Ik wil hier volstaan met de
opmerking, dat voor mij de waarde van het stuk van
Ds Van der Linden niet gelegen is in hetgeen hij ge-
meend heeft te mogen poneeren, maar daarin, dat er
uit blijkt, dat er wel ter dege leden van de Synode
zijn geweest, die volkomen te goeder trouw aan Ste-
ketee's ontslag hebben medegewerkt. Ds Van der Linden
staat bij ieder, die hem kent, in hooge achting, en wan-
neer ik de handelwijze der Synode afkeur, dan is
het verre van mij in de eerste plaats aan hem te
denken, toen nog jong — nauwelijks dertig jaar — en,
naar ik meen, voor het eerst op een Generale Synode.
Zelfs neem ik gaarne aan, dat hij — een gevolg waar-
schijnlijk van eenzijdige voorlichting — zich niet
steeds ten volle bewust is geweest van wat er omging,
zoo met name toen Art. 203 werd vastgesteld, waarin
men Steketee (zonder zijn goedvinden) allerlei beloften
laat doen en hem zelfs voor de beschikking der Synode
dank laat zeggen. Men meene niet, dat dit artikel
alleen voor rekening komt van den Secretaris der Synode,
want ik heb een brief van dezen (Ds J. van Andel,
toen predikant te Leeuwarden) tot mijn beschikking,
waarin hij verzekert, „dat hij niets drukken liet in de
Notulen, wat niet officieel was vastgesteld door de
Synode".

(Wordt vervolgd.)

A. GOSLINGA.

¹⁾ In een brief, die zich onder mijn berusting bevindt,
wordt gesproken van „iemand, die van niets vermoeden had,
in een nachtelijk uur tot eene beslissing te brengen, die over
zijn verder leven van invloed was".